

***Het boek van wonderlijke nieuwe dingen* - Michel Faber**

Niek Miedema en Harm Damsma
Vertalersgeluktournee 2016

NIEK

'Although there is no God, let us not leave off praying.'

HARM

Er is geen God, maar laat ons naarstig blijven bidden.

NIEK

Zo begint het openingsgedicht uit de dichtbundel van de Britse auteur Michel Faber die komend najaar zal verschijnen. De bundel werd geschreven naar aanleiding van het overlijden van zijn vrouw Eva aan botkanker. Michel gelooft niet, en de jarenlange lijdensweg van zijn innig geliefde vrouw zal hem ook niet in de verleiding hebben gebracht ineens wél in een barmhartige, goedertieren God te gaan geloven.

HARM

Toch is de hoofdpersoon van zijn laatste roman, *Het boek van wonderlijke nieuwe dingen*, een diepgelovige zendeling, iemand die zelfs een op miljarden kilometers van de aarde gelegen planeet opzoekt om ook daar de blijde Boodschap te gaan brengen. Zijn vrouw mag niet mee van de multinationale instelling die de planeet, genaamd Oasis, exploiteert en rijp probeert te maken voor menselijke kolonisatie, te zijner tijd, als onze aarde aan natuur- en milieurampen en aan economische ineenstorting ten onder is gegaan.

NIEK

Zendeling Peter gaat dus alleen. Hij onderhoudt contact met zijn vrouw via de zogeheten Flits, een soort interstellair e-mail. De berichten die hem van het thuisfront (vrouw Beatrice en kat Joshua) bereiken zijn ronduit apocalyptisch. Het ene na het andere drama lijkt zich op aarde en in haar persoonlijke levenssfeer te voltrekken. Peter zelf daarentegen heeft alleen maar positieve berichten te melden. (Zijn eerste zendbrief noemt hij schertsend de Eerste Brief der Joshuanen). Tot zijn aangename verrassing smachten de inboorlingen namelijk naar Gods Woord. Hij bouwt een kerk in de nederzetting van de Oasiërs en verlaat steeds vaker de basis waar hij hoort te wonen om tussen de inboorlingen te bivakkeren. Hij probeert zelfs hun taal te leren, wat geen sinecure is, want sje kunnen de esj, de zjed, de cjee en de dheer niet uitspreken.

HARM

'Zijn stem was zacht en ijl, en klonk astmatisch. Waar je een 's' zou moeten horen, klonk het geluid van een rijpe vrucht die met de duimen in twee helften uiteen werd getrokken.'

NIEK

Het onvermijdelijke gebeurt. Peter gaat de Bijbel (door de inboorlingen ‘Het Boek van Wonderlijke Nieuwe Dingen’ genoemd) in het Oasisch vertalen. Al willen de inboorlingen de tekst veel liever in het Engels horen, wat voor hen een heilige taal is. Sommigen van hen zijn al heel bedreven geworden in het vermijden van woorden die ze niet kunnen uitspreken. Vriend van Jezus Vierenvijftig zegt in plaats van ‘slapen’ bijvoorbeeld ‘platliggen’. ‘Dromen’ zijn bij hem ‘platligverhalen’.

HARM

De Oasische klanken (de rijpe vrucht die wordt opengetrokken dus) zijn in de roman weergegeven in een raadselachtig schrift, met krullerige lettertekens. Die hebben wel iets weg van Thais, of van Perzisch, of Sanskriet. Het effect is tamelijk komisch, want je hóórt het geslis. Dat hebben we in het Nederlands zo overgenomen.

NIEK

Alleen moesten we ervoor zorgen dat er in de vertaling ook voldoende belangrijke woorden stonden waarin de voor de Oasiërs onuitspreekbare letters voorkwamen. In het Engels ging het om de ‘s’, de ‘ch’ en de ‘t’. Dus woorden als *church* of het bekende *ashes to ashes, dust to dust*.

The Book of Strange New Things bevat twee s’en en een t’. Het Boek van Wonderlijke Nieuwe Dingen alleen maar één ‘t’. Vandaar dat we in het Nederlands in plaats van de ‘t’ de ‘d’ onder de problematische letters hebben geschaard. Dan heb je er in dat veel voorkomende begrip, Het Boek van Wonderlijke Nieuwe Dingen, in ieder geval twee. *Church* betekent kerk, maar daar draait een Oasiër zijn tong niet voor om, dus dat werd (iетwat gezocht, ik geef het toe) godshuisj.

HARM

Jezus was, net als in het Engels, in dit opzicht een dankbare naam.

NIEK

Als de inboorlingen Peter verwelkomen voor zijn eerste langere bezoek, zingen ze een religieus lied.

HARM

Amaaaasssing graaacce, how sssssweet the sssssound. Hij verstaat het aanvankelijk niet eens, vanwege de inmiddels bekende sisklanken. In het Nederlands kennen we dit gezang niet echt als kerklied, maar als *Waarheen, waarvoor*, van Mieke Telkamp, vooral populair bij uitvaarten. Dat leek ons minder geschikt. Het werd dan ook Dhe Heer is mijn herdher.

NIEK

Er gebeurt nog iets onvermijdelijks. Met de fysieke afstand neemt ook de geestelijke afstand tussen Peter en Beatrice toe. De steeds moeizamere communicatie tussen de echtelieden, ooit onafscheidelijk, vormt het hoofdthema van het boek. Ze groeien uit elkaar. Ze leven letterlijk

en figuurlijk in verschillende werelden. Zelf heeft Michel Faber de toestand waarin zijn doodzieke vrouw verkeerde wel eens omschreven als ‘Planet Cancer’. Ik denk dat we verder niks hoeven uit te leggen.

HARM

Verschillende werelden. Niek en ik zijn gewend om op internet beelden op te zoeken van de plekken waar een verhaal zich afspeelt. Een stad, een straat, een park, een bar, een gebouw. Als er een standbeeld langskomt, willen we dat zien. Als er een schilderij wordt genoemd willen we dat zien. Een *brownstone* in New York, een *condominium* in een Amerikaanse voorstad, een *terraced house* in een Noord-Engelse arbeiderswijk, je wilt ze helder voor ogen hebben, om te weten hoe de portieken er precies uitzien. Of er überhaupt wel portieken zijn.

NIEK

Van de eerste wereld konden we ons, inclusief de apocalyptische rampen, overstromingen, aardbevingen, grootschalige faillissementen, dramatische klimaatveranderingen, oorlogen, anarchie op straat, nog wel een voorstelling maken. Maar voor het eerst in onze ruim twintigjarige praktijk hadden we bij die andere wereld te maken met een omgeving die we niet konden checken. Als je op internet Oasis intikt, krijg je een band, een kledingmerk en een dating site. Maar geen planeet. Een reisbeurs van het Nederlands Letterenfonds om ons er ter plaatse in te verdiepen zat er dan ook niet in. Hoe ziet die planeet eruit? Hoe zien de Oasiërs er uit? We moesten afgaan op de beschrijvingen van de auteur en die maar zo nauwgezet mogelijk volgen:

HARM

‘Peter, die vanwege de vertrouwde vorm en de vijfvingerige handen van de Oasiër een min of meer menselijk gelaat had verwacht, schrok. Dit was een gezicht dat in niets op een gezicht leek. Wat hij zag was de inhoud van een walnotendop, maar dan heel groot en witroze. Of nee, het leek nog meer op een placenta met twee foetussen – een misschien drie maanden oude tweeling, onbehaard en blind – die met de hoofdjes en de knietjes tegen elkaar lagen. Hun gezwollen hoofdjes vormden als het ware het gekloofde voorhoofd van de Oasiër, hun geribde ruggetjes vormden zijn wangen, hun stakerige armpjes en gewebde voetjes versmolten in een wirwar van doorschijnend vlees dat wellicht – in een voor hem niet herkenbare vorm – een mond neus en ogen herbergde.’

NIEK

Ziet u het voor zich? Ja, Faber kan goed vertellen. Er groeit op die planeet één gewas, witbloem, dat als basis dient voor ongeveer alle voedsel. De dagen en nachten duren er drie etmalen. Regen valt er in spiralende sluiers. Er loopt één wilde diersoort rond:

HARM

De schepsels leken half vogel, half zoogdier te zijn. Er zaten geen veren op hun roze, leerachtige, grijs gevlekte vacht. Eendenkoppen gingen op en neer in het ritme van hun waggelgang. Aan hun flanken hingen miezerige, rudimentaire vleugeltjes, die zachtjes meebewogen onder het lopen, maar er verder slap bijhingen, verkreukeld als een

binnenstebuiten gekeerde broekzak. Hun lijven waren opvallend dik, zo rond als een theepot. Hun gang was plechtig en potsierlijk.

NIEK

Ik zou ze niet direct als huisdier willen hebben, maar ook die beesten zie je wel voor je. Het bijzondere aan dit boek voor ons als vertalers was dan ook dat we ditmaal veel meer dan anders overgeleverd waren aan de fantasie van de schrijver en aan diens beeldend vermogen.

HARM

Normaal gesproken wordt in een literaire roman verwezen naar allerlei realia, en dan proberen wij te bedenken of die de Nederlandse lezer voldoende zeggen, en zo niet, verzinnen we een equivalent, of een omschrijving, of wat dan ook. Maar hier missen we in veel gevallen die vaste grond. Hier kunnen we lang niet altijd terugvallen op iets dat we met eigen ogen gezien hebben, en wordt het beeld volledig vanuit de tekst zelf opgeroepen. Alle eer aan de schrijver.